

Kutu 4.2

Cari Açığın Düşürülmesine Yönelik Yapısal Tedbirler

Cari açığın gayrisafi yurt içi hasılaya oranı (CA / GSYİH) 2018'in ilk yarısında yüzde 6,5'a ulaştıktan sonra, ihracattaki toparlanma ile birlikte üçüncü çeyrekte yüzde 5,5 seviyesine inmiştir. Kasım ayında ise 12 aylık birikimli cari açık bir önceki aya göre 5,5 milyar ABD doları azalış göstererek 34 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir. Son dönemde gözlenen ihracattaki artış ve ithalattaki düşüş eğilimleri 2018 yılı cari açık göstergesinde iyileşmenin devam edeceğine işaret etmektedir. Bununla beraber, iktisadi yazının, cari açıktaki düzeltmelerin orta ve uzun vadede yapısal düzenlemeler yoluyla gerçekleştirilebileceğine yönelik vurgusu cari açığın yapısal tarafına yönelik tedbirlerin ön planda tutulması gerektiğini ima etmektedir.¹ Bu çerçevede, son dönemde Türkiye'de cari açığı yapısal sorunlarına yönelik tedbirler alınmıştır. Bu kutuda cari açığın temel yapısal sorunları ve giderilmesine ilişkin tedbirler beş başlık altında tartışılmaktadır.

Tasarruf-Yatırım Açığı

Yüzde 4-5 civarında seyreden tasarruf-yatırım açığı, yatırım seviyesi Türkiye'ye benzer ülkelerle karşılaştırıldığında yüksektir.² Bu bağlamda, son dönemde yurt içi tasarrufları teşvik etmeye yönelik finansal araç çeşitliliğini artırıcı bir dizi politika uygulamaya konulmuştur. Örneğin, 2017 yılından bu yana zorunlu olarak uygulanan Bireysel Emeklilik Sistemi'nde biriken fonların 2020 yılı sonunda GSYİH'nın yüzde 3,5'ine ulaşması beklenmektedir. Benzer şekilde, çeyiz ve konut hesapları ile finansal sistem dışındaki altınların ekonomiye kazandırılmasını amaçlayan altına dayalı menkul kıymet ihraçları hanehalkı tasarruflarını kayda değer ölçüde artırmıştır.³

Hanehalkı tasarruf oranının artması yeterli düzeyde gelire ve gelirin dengeli bir şekilde dağılımına bağlıdır. Bu amaç doğrultusunda, geliştirilebilecek politikalar arasında tüketim kalıplarının israfı azaltıcı ve ekolojik dengeyle barışık bir yapıya kavuşturulması; nüfus artış oranının sürdürülebilir büyüme oranı ile uyumlu bir yapıda olması uzun vadede çözüme yönelik değerlendirilebilmektedir.

Türkiye'de hanehalkı borçluluğu benzer ülkelerle kıyaslandığında daha düşük seviyelerdedir.⁴ Fakat, cari açığın dengeli seyrinin hanehalkı borçluluğu ile birebir ilişkili olması finansal sistemde kırılma riskinin artmasını önleyecek makro-iktisadi politikaların gerektiğinde hızlı ve farklı kurumlar arasında işbirliği içinde uygulanabilmesini önemli hale getirmektedir. Bu açıdan yeni kurulan Finansal İstikrar ve Kalkınma Komitesi finansal sistemde biriken risklerin zamanlı tespitini ve risk yönetiminin koordinasyonunu sağlayacak önemli bir role sahiptir. 32 Sayılı Karar'da yapılan düzenlemelerin ve kur riskinin yönetilmesine ilişkin TCMB nezdinde başlatılan inisiyatifin de tasarrufları daha sağlıklı bir yapıya kavuşturması beklenmektedir.⁵

¹ Kara ve Sarıkaya (2013).

² Ceritoğlu ve Cilasun (2017).

³ TCMB (2018, 23-25).

⁴ Eroğlu ve Kılıç (2017), TCMB (2014, 51-73).

⁵ <https://www.tcmbveri.gov.tr>.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı yatırımların (DYY) artırılmasına yönelik politikaların sanayi politikası ile uyum içinde tasarlanması gerekmektedir. Yabancılar imalat sanayine daha çok üretim zincirinin bir parçası olarak etkinlik güdüsüyle; hizmet sektörüne ise daha çok pazar paylarını genişletmek amacıyla yatırım yapmaktadır.⁶ Türkiye’de bu çerçevede uygulanan ve kapsama alanlarına ve ölçeğine göre değişiklik gösteren teşvik programlarının olumlu dışsallıklar yoluyla üretim kapasitesini artıracak DYY’lere yönelik olmasının; DYY girişlerinde yerli ortaklığın özendirilmesinin; teşviklerin yerel tedarikçilerin kapasite ve beceri seviyesinin artırılmasına yönelik olarak tasarlanmasının cari açığın uzun dönemli finanmanına katkı sağlaması beklenmektedir. Söz konusu programların, eğitim ve bilgi tabanlı sermayenin geliştirilmesine ve Ar&Ge’nin artmasına yönelik uzun dönemli eğitim politikaları ile de desteklenmesi; daha geniş tabanlı, yatırımcıların kolaylıkla anlayabileceği ve iştirak edebileceği şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Yatırımlarda Verimliliği ve Katma Değeri Yüksek Alanlara Yönelmek

Katma değeri yüksek üretim süreçlerine geçişin üretim tecrübesi, teknolojik altyapı, iş yapma ortamı, Ar&Ge ve beşeri sermaye düzeyi ile birebir ilişkili olduğunun dikkate alınması; yatırım kaynaklarının teknolojik altyapının gelişimine olanak sağlayacak; eğitim sisteminin işgücünün verimli alanlara kayışını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmesi yararlı olacaktır.

İhracatın İthal Ara Malı Bağımlılığı

İthal girdilere alternatif, yüksek katma değerli ve teknolojik ürünlerin yurt içinde üretimine yönelik politikaların cari açığın azaltılması açısından faydalı olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, son yıllarda ihracata dönük üretim stratejisi çerçevesinde, ara malı ithalatına olan bağımlılığı azaltmaya ve girdi tedarikçilerinin sürdürülebilirliğine yönelik Girdi Tedarik Stratejisi (GİTES) Eylem Planı uygulamaya koyulmuş ve Yerileştirme Yürütme Kurulu oluşturulmuştur. Bununla beraber, ithal girdi kullanımının tamamen olumsuz bir durum olmadığını; son yıllarda üretim süreçlerinin küreselleştiği göz önüne alındığında ithal girdilerin sürekliliğinin sağlanmasının, özellikle küresel zincirlerin parçası olan üreticilerin verimliliği açısından önem teşkil ettiğini de göz ardı etmemek gerektiği not edilmelidir.⁷

İthal Enerji İhtiyacı

İthal enerji ihtiyacını azaltacak birincil etmen yenilenebilir enerji kaynaklarına kayıştır. Dolayısıyla, azalan doğal gaz ithalatının cari açığı da doğrudan etkileyeceği düşünülmektedir.⁸ Enerji yatırımlarının ülke doğal zenginliklerine göre tasarlanması ve ülke geneline yayılması; yerli teknik donanımın teşviki ve bu teknolojiyi bilen/kullanan teknik işgücünün oluşturulması; enerji tasarrufu sağlayan önlemlerin alınması gibi çabalar enerji talebinin yerel kaynaklara yönelmesine destek sağlayabilecektir. Ayrıca, enerji tüketim kalıplarının değiştirilmesine yönelik çalışmaların desteklenmesi de önem taşımaktadır.

Özetle, cari açıkta son dönemdeki konjonktürel iyileşmenin yapısal alanlardaki tedbirlerle desteklenmesi uzun dönemde istikrarlı bir dengeyi sağlamak açısından önemlidir. Bu çerçevede, cari açığın finansmanının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması çerçevesinde tasarrufların artırılmasına ve finansal istikrarın sürekliliğine yönelik çabaların, uluslararası üretim süreçlerinin içiçe geçtiği bir yapıda toplam verimliliğin artırılmasına yönelik tedbirlerle bir arada ele alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

⁶ Akdoğan ve Saygılı (2018).

⁷ Sevinç vd. (2018).

⁸ Saygılı (2018).

Kaynakça

Akdoğan, K. ve Saygılı, H. (2018), Doğrudan Yabancı Yatırım Kararlarını Etkileyen Unsurlar, Merkezın Güncesi, TCMB.

Ceritoğlu, E. ve Cilasun, S.M. (2017), Milli Gelir Revizyonu Sonrası Tasarruf Açığına İlişkin Görüşlerimiz Değiştı mi?, Merkezın Güncesi, TCMB.

Eroğlu, E. ve Kılıç, Y. (2018), Hanehalkı Borçluluk Seviyesine Karşılaştırmalı Bir Bakış, Merkezın Güncesi, TCMB.

Kara, H., ve Sarıkaya, Ç. (2013), Türkiye’de Konjonktürel Etkilerden Arındırılmış Cari İşlemler Dengesi. *İktisat İşletme ve Finans*, 28(332), 09-32.

Sevinç, O., Tok, E.Ö. ve Tümen, S. (2017), İthal Girdi Kullanımında Durum Tespiti ve Farklı Bakış Açıları, Merkezın Güncesi, TCMB.

Saygılı, H. (2018), Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Kullanımı, Merkezın Güncesi, TCMB.

TCMB. (2014). “Türkiye’de Tüketici Kredilerine Yönelik Makro İhtiyati Politikaların Etki Analizi”. Finansal İstikrar Raporu, Sayı: 19.

TCMB (2018), Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2018.